

SPADA DE BRONZ DE LA TARCEA

de

CAROL KACSO

Din localitatea Tarcea (jud. Bihor) sînt semnalate numeroase măr-turii arheologice din diferite perioade istorice: așezări din neolitic, epoca bronzului și epoca dacică, topoare de cupru și altele¹. La acestea se adaugă și o descoperire mai puțin cunoscută, și anume o spadă de bronz, care se păstrează la Museum für Vorund Frühgeschichte din Berlinul de Vest. Piesa a fost deja menționată și ilustrată fotografic în literatură², fără a fi însă mai detaliat descrisă și discutată. Din acest motiv, credem că este utilă republicarea ei.

Despre locul exact în care a apărut spada și despre condițiile ei de descoperire nu deținem nici o informație. Putem doar preciza că ea a fost achiziționată de muzeul berlinez încă înainte de primul război mon-dial³.

Descriere: Spadă cu limba la mîner prevăzută cu două găuri de nit, lătită la mijloc, îngroșată pe margini și îndoită în afară la capătul de sus, umerii puternic arcuiți, sub care sînt plasate cîte două găuri de nit, lama îngroșată la mijloc, îngroșarea prelungindu-se pînă pe limba la mîner, tășurile paralele cu zimțuri destul de accentuate. Patina verde închis, în unele porțiuni ștearsă, aici metalul apărînd de culoare gălbuie. Lung. — 53,1 cm, lăț. max. a lamei — 3,8 cm, greu — 486,5 gr (fig. 1).

În lipsa unor spade întrutotul identice celei de la Tarcea, precum și a pieselor însoțitoare, încadrarea tipologică și datarea sa întîmpină anumite dificultăți.

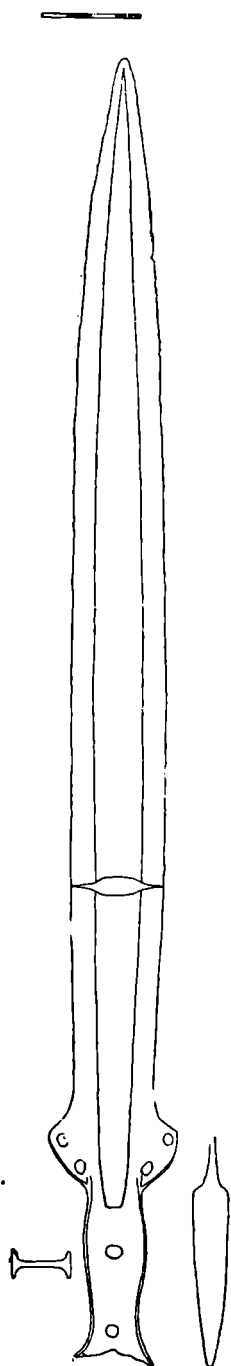
Dintre piesele transilvănene o comparație se impune cu spada din depozitul de la Uriu⁴. Și ea are limba la mîner lătită la mijloc și mar-

¹ M. Roska, *Repertorium*, p. 82, nr. 23; idem, *Közlemények* — Cluj, 2, 1942, p. 34; N. Chidioșan, *SCIV*, 21, 1970, p. 288, fig. 1, 4; I. Ordentlich, *Marmatia*, 2, 1971, p. 30; D. Ignat, *Crisia*, 3, 1973, p. 16; *Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor*, Oradea, 1974, p. 75; A. Vulpe, *Arte und Beile in Rumänien II*, PBF, IX, 5, München, p. 30 și 41 sq., pl. 9, 65. 66, pl. 19, 146, pl. 20, 147, pl. 21, 161, pl. 56; T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei*, București, 1978, p. 129, nr. 88.

² L. von Károlyi, *Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte*, 8, 1968, p. 83, pl. 12 (7), 8.

³ Piesa a intrat inițial în colecția lui Museum für Völkerkunde, fiind inven-tariată cu numărul IV-d — 1266. Acest număr se păstrează și în prezent.

⁴ M. Roska, *Repertorium*, fig. 106, 16.

Spada de bronz de la Tarcea.

ginile îngroșate, umerii arcuiți, sub care sînt plasate patru găuri de nit, tăișurile paralele. Lungimea ei (53,2 cm — lipsește însă partea superioară a limbii la mîner) este de asemenea apropiată de cea a exemplarului de la Tarcea. Spre deosebire însă de acesta, spada de la Uriu are îngroșarea limbii mai puțin accentuată, iar lama, prevăzută cu două șanțuri pe întreaga întindere a tăișurilor, este rombică în secțiune.

Spada de la Uriu a fost încadrată de A. D. Alexandrescu în tipul Unip-Uriu al spadelor cu limbă la mîner și datată, pe baza pieselor cu care se află în asociere în depozit, în Bronzul tîrziu, în perioada corespunzătoare cu Bronz D din Europa centrală⁵. Acestui tip i-au fost atribuite ca variante și o serie de fragmente, din care cele mai multe provin din așa-numitele „depozite-turnătorie” din Transilvania. Dintre acestea, asemănările cele mai evidente spadei de la Tarcea le prezintă spada fragmentară din depozitul de la Suseni⁶.

A. Mozsolics consideră spadele de la Unip și Uriu ca forme provinciale ale spadelor de tip Sprockhoff Ia, care sînt contemporane cu orizontul de depozite Opályi, iar variantele desemnate le înscrie într-un orizont de descoperiri mai recent, paralel cronologic cu piesele asemănătoare de la Aranyos și Zalkod⁷. Într-o analiză de dată mai recentă, aceeași autoare își exprimă părerea că spada de la Uriu reprezintă o legătură tipologică între spadele de tip Ia și cele de tip Aranyos⁸.

Spadele de tip Ia⁹ sînt în majoritatea lor lipsite de găuri de nit pe limba la mîner și sînt de obicei și lungi (spadele scurte apar doar în mod excepțional: o piesă în Jugoslavia¹⁰, alta în Ungaria¹¹). Caracteristica care apropie piesele transilvănene menționate de acest tip este arcuirea accentuată a umerilor și tăișurile paralele. Deosebiri pe care le

⁵ A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N.S., 10, 1966, p. 131 sq.

⁶ *Ibidem*, pl. 2, 8.

⁷ A. Mozsolics, *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens*, Budapesta, 1973, p. 28; idem *ArchErt*, 102, 1975, p. 9.

⁸ Idem, *Bronzefunde aus Ungarn*, Budapesta, 1985, p. 13, sq.

⁹ E. Sprockhoff, *Die germanischen Griffzungenschwelter*, Röm.-Germ. Forsch. 5, 1931, p. 11; J. D. Cowen, 36. Ber. RGK, 1955 (1956), p. 56 sqq.; A. Mozsolics, *ArchErt*, 99, 1972, p. 189; idem, *ArchErt*, 102, 1975, p. 8 sq.; P. Novák, *Die Schwerter in der Tschechoslowakei I*, PBF, IV, 4, München, 1975, p. 15 sqq.; T. Kemenczei, in *Die Urnenfelder-kulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21.—25.10.1* Praga, 1987, p. 335 sqq.

¹⁰ J. D. Cowen, *op. cit.*, p. 58.

¹¹ A. Mozsolics, *ArchErt*, 102, 1975, p. 8.

prezintă aceste piese față de cele „clasice“ de tip Ia îndreptățesc poate încadrarea lor într-un tip aparte. Oricum, ele reprezintă o etapă de evoluție locală înspre tipul Nenzingen¹².

Spada de la Tarcea, care mai prezintă un amănunt de formă specific spadelor de tip Ia, și anume îngroșarea părții centrale a lamei¹³, este mai evoluată din punct de vedere tipologic în comparație cu cea de la Uriu, ea avînd limba la mîner evident mai rezistentă. Prin această caracteristică, dar și prin numărul găurilor de nit de pe limba la mîner și de sub umeri, ea își găsește bune analogii în cîteva dintre exemplarele ce aparțin tipului Aranyos, desemnat de J. D. Cowen¹⁴: Brodski Varoš¹⁵, Bükkaranyos I¹⁶, Tab¹⁷, Topolnica¹⁸, Viss III¹⁹, Zalkod²⁰. Aceluiași tip îi aparțin foarte probabil și unele dintre piesele fragmentare din depozitele transilvănene, cum sînt exemplarul deja amintit de la Suseni sau unele de la Uioara de Sus²¹.

Avînd în vedere încadrarea cronologică a depozitelor ce conțin spade întregi de tip Aranyos²², precum și faptul că în depozitele mai recente (Brodski Varoš, Suseni, Tab, Uioara de Sus) din acest tip nu sînt prezente decît fragmente, datarea cea mai probabilă a spadei de la Tarcea este perioada corespunzătoare cu a doua jumătate a fazei Reinecke Bronz D.

DAS BRONZESCHWERT VON TARCEA

Im Museum für Vor- und Frühgeschichte in West-Berlin ist ein Griffzungenschwert aufbewahrt Inv. Nr. — IV-d-1266), das noch vor dem Ersten Weltkrieg in Tarcea (jud. Bihor) gefunden wurde.

Das Schwert gehört dem Typus Aranyos an und wird in die der zweiten Hälfte der Stufe Reinecke Bz D entsprechende Periode datiert.

¹² A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 131, nota 100.

¹³ De ex. Gross-Gerau (J. D. Cowen, *op. cit.*, pl. 3, 4), Niechmirów (M. Gedl, *Kultura przedluzicka*, Prace Komisji Arch. 14, 1975, pl. 39, 1), Praha-Modřany (P. Novák, *op. cit.*, pl. 8, 56), Rimavská Sobota (J. Hampel, *Bronzkor, I*, pl. 113, 2).

¹⁴ J. D. Cowen, Ber. Intern. Kongr. für Vor- und Frühgeschichte Hamburg 1958/61, p. 207 sqq.

¹⁵ K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar, 1973, pl. 54, 2.

¹⁶ J. Hampel, *op. cit.*, III, pl. 216, 1.4.

¹⁷ A. Mozsolics, *Bronzefunde aus Ungarn*, Budapest, 1985, pl. 118, 7.

¹⁸ B. Jovanović, *Starinar*, 21, 1970 (1972), fig. 5.

¹⁹ A. Mozsolics, *op. cit.*, pl. 13, 2.

²⁰ F. Holste, *Hortfunde Südosteuropas*, Marburg/Lahn, 1951, pl. 38, 9; A. Mozsolics, *op. cit.*, pl. 7, 2.

²¹ De ex. A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, pl. 16, 6.

²² T. Kemenczei, *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*, Budapest, 1984, p. 23; A. Mozsolics, *op. cit.*, p. 13 sq.